

BİR MİSYONER GAZETESİNİN OSMANLI ÜLKESİNDEKİ SERÜVENİ

THE ADVENTURE OF A MISSIONARY NEWSPAPER THAT SERVES THE OTTOMAN

ÖZET

Misyonerlik faaliyetlerinin en önemli ayaklarından birisi basın-yayın faaliyetidir. Hedef kitleyi etkilemenin en etkili ve kolay yolu maksadı dergi, gazete, broşür vs. vasıtasıyla yaymaktır. Makalemizde 1909 yılında Filibe’de çıkan Güneş gazetesinin yaptığı yayın faaliyeti ile bölgedeki Müslüman nüfusu etkileme çabaları, gazeteyi çıkaran şahıslar, gazetenin Osmanlı sınırları içine girip takibata uğraması ve bu esnada yaşanan olaylar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Güneş Gazetesi, Awetarianian, Kutubzâde Mehmed Nesimî, Başmaklılı Ahmed Keşşaf, St. Nikola Kilisesi

ABSTRACT

One of the most important pillars of missionary operations is press activities. The easiest way to impress the the target audience is publishing magazines, newspapers and brochures. In our article press activities and influence on the Müslim public opinion of Güneş Newspaper which is published in Filibe in 1909, its owners, entrance of the into the Ottoman borders, its exposure to the legal ections is analyzed.

Keywords: Güneş Newspaper, Awetarianian, Kutubzâde Mehmed Nesimî, Başmaklılı Ahmed Keşşaf, Saint Nichola Church.

Kasım HIZLI

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi. E-posta: kasimhizli@gmail.com

Giriş

Misyonerlik faaliyetlerinin en önemli unsurlarından birisi basın yayın faaliyetidir. Hem hedef kitleyi etkilemek, yönlendirmek ve istenen kıvama getirmek hem de kendilerine bağlı görevlilerin gittikleri yerlerde işlerini kolayca yürütebilmeleri için broşür, gazete, mecmua ve kitap gibi materyaller sıkça kullanılmıştır.

Makalemizde 1909 yılında Filibe’de çıkan *Güneş* gazetesinin yaptığı yayın faaliyeti ile bölgedeki Müslüman nüfusu etkileme çabaları, gazeteyi çıkaran şahıslar, gazetenin Osmanlı sınırları içine girip takibata uğraması ve bu esnada yaşanan olaylardan bahsedilecektir.

Güneş Gazetesini Çıkaran İlginç Şahıslar

14 Ekim 1909 tarihli *Sırat-ı Müstakim* gazetesindeki “Güneş Gazetesi ve Filibe Müslümanları” baş-

lıklı haberde, Filibe’de bir müddetten beri İslamiyet aleyhinde yayın yapan Güneş gazetesinin son nüshalarında orucun farz olmadığına ve namazın faydasız olduğuna dair yazılardan Filibeli Müslümanların galeyâna geldikleri ve Cumartesi günü akşamı teravih namazından sonra Ulucami’de toplantı yaptıkları anlatılıyordu. Filibe’de halkı galeyâna getiren bu gazete neydi ve kim çıkarıyordu?

Güneş gazetesinin sahibi ve müdürü Awetarian isimli bir Hıristiyan, başyazarı ise müderris Kutubzâde Mehmed Nesimî’dir. Diğer yazarı ise Mehmed Nesimî’nin kardeşi Şeyh Ahmed Keşşaf’tır. Bu şahıslar “garip bir şekilde” bir araya gelerek o zamanlar Bulgaristan sınırları içinde kalan ve hatırı sayılı miktarda Müslümanın yaşadığı Filibe’de, *Güneş* isimli haftalık ahlakî, fennî, ilmî, felsefî ve siyasi bir gazete çıkarmaya başlamışlardır.

Elimizdeki nüshalardan anlaşıldığına göre gaze-

te, künyesinde yazdığı şekliyle ahlakî, fennî, ilmî, felsefî ve siyasî olmaktan ziyade, kendini tamamen İslamiyetle ilgili yazılara adanmış görünüyor. Gazetenin üç yıllık dalgalı yayın hayatında İslamiyet'in asırlara dayanan ilmî ve kitabî birikimini cerh etmeye(çürütmeye) yönelik yayın yapmaya çalışan iddialı bir yazar kadrosu bulunmaktadır.

Gazete evvela Filibe'deki kalabalık Müslüman nüfusun tepkisini çekmiş, mukaddesatlarına yapılan hakaretili yayımları içlerine sindiremeyen Filibeliler, Ulucami'de toplanarak gazeteyi tel'in etmişlerdi:

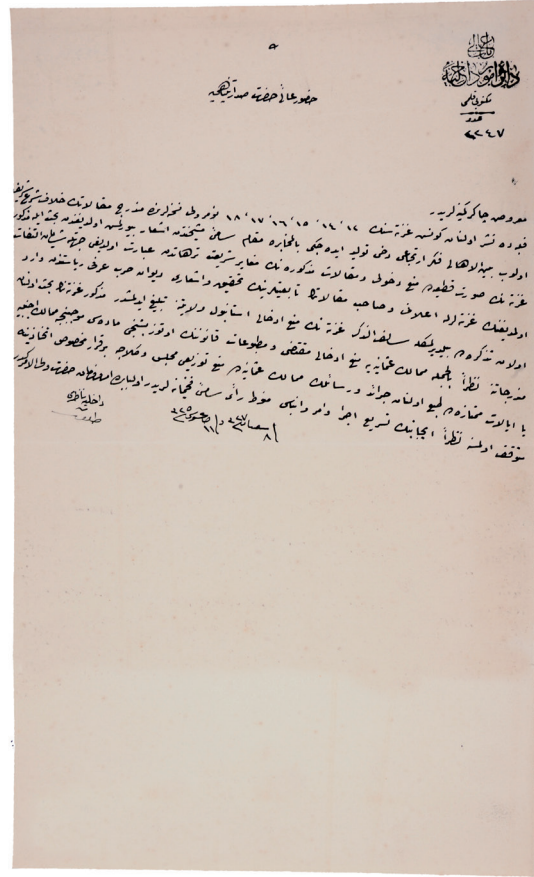
*"Bu toplantıda Ahmed Râgıb Bey tarafından te-
sirli bir konuşma yapılmış, İslam'ın yüceliğinden
ve bu neşriyatın İslamiyet'e bir zararı dokunmaya-
cağı ifade edilmiştir. Ayrıca İslam'ın ulviyetini yal-
nız bizim değil diğer dinlerin âlimlerinin bile teslim
ettiğini, Bulgaristan ve Filibe Müslümanlarının bu
pespaye gazeteyi bırakın okumayı, ellerine bile al-
mayacaklarından bahisle Bulgaristan'da yaşayan
600 bin Müslümanın din ve vicdanlarına saldıran
ve hakaret eden bu gazetenin yayınının durdurul-
ması için Bulgaristan hükümetine hemen topluca
müracaat etmeyi tavsiye etmiştir. Bulgar hüküme-
tinin Müslümanların dinlerine alenen saldırıp ha-
karete bulunan Güneş gazetesi gibi hezeyatların
yayınına müsaade etmeyeceğinden eminiz"*¹.

Filibelileri galeyâna getiren, bu kadar hiddetlen-
diren olay neydi? Güneş gazetesinde nasıl makale-
ler yayınlanıyordu? Bir misal olması bakımından 11
Eylül 1909 tarihli yirmi beşinci nüshanın ilk yazı-
sından kısaca bahsedelim.

"Dinin kaynağı kalp ve vicdandır" başlıklı yazıda,
evvela kalp ve vicdanın düzgün olması gerektiğini
uzun ve tesirli cümlelerle anlatan yazar, ardından
sözü mektep ile medreselerdeki derslere getiriyor
ve sözlerine şöyle devam ediyor:

*"Mekteb ve medreselerdeki âlim ve talebeler
halkı beş vakit namaza gayet mübalağalı bir tarz-
da teşvik ediyorlar. Eğer beş vakit namazın haki-
ki mahiyetini idrak etmiş olsalar bunu yapmazlar.
Bu tipler birtakım meşhur zatlara taklid ederek beş
vakitte başlarını yerden kaldırmazlar ve bu suretle
dinin büyük bir erkânını yerine getirdiğini sanırlar.*

1 "Güneş Gazetesi ve Filibe Ahali-i İslamiyesi", *Sırât-ı Müstakîm*, A.58, s.96, c.3, 29 Ramazanü'l-Mübârek 1327(14 Ekim 1909).

Dahiliye Nazırı Talat Bey'in Güneş gazetesinin yurda sokulmasının yasaklanması ile alakalı Sadaret'e yazdığı yazı. (BEO 3632/272370)

*Asıl namaz bedenle yapılan değil kalp ve yürekle
kılınan namazdır."*

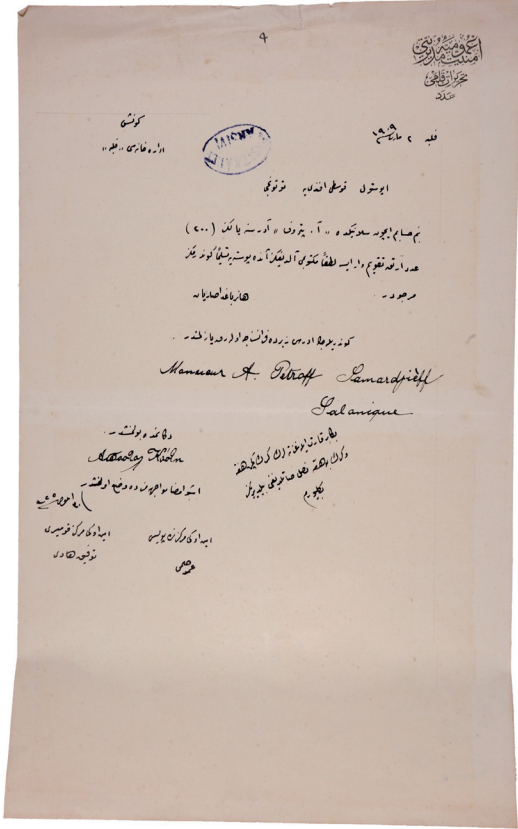
*Eskiden bazı insanlar beş vakit namazın Allahın
emri olduğunu iddia etmişlerdir. Eski asırlarda na-
mazın farzietini inkâr eden insanlar boşuboşuna
katledilmişlerdir. Bir insan namazı inkârla kâfir ol-
maz, hatta Kur'ân'da namazın farz olduğuna dair
bir emir de yoktur. Artık insanlar dinlerini bırakıp
birbirleriyle hakiki kardeşlik kurma emelindedirler.
Bunun için arz üzerinde savaşlar azalmakta ve ba-
rış dolu günler yaşanmaktadır.*

Gerçek hürriyet fedailerini

*Başmaklılı Ahmed Keşşaf, Mehmed Nesimi"*².

Yayımlarına bu gibi makalelerle devam eden ga-
zeteye, yukarıda iktibas ettiğimiz *Sırât-ı Müstakîm*

2 "Kalp ve vicdan memba-i diyanettir", Hakiki hürriyet fedailerini Başmaklılı Ahmed Keşşaf, Mehmed Nesimi, *Güneş Gazetesi*, 11 Eylül 1909, sayı 29.

Güneş gazetesini yurt içinde kaçak olarak dağıtan yaygın Müslüman şahısların isim ve imzalarını havi emniyet tutanağı. (DH.EUM.THR 9/3)

Mecmuası'na haber olan tepkiler Filibe şehri ile sınırlı kalmamış, Osmanlı'ya da sıçramıştır.

Gazete Osmanlı Sınırları İçine Giriyor

Güneş gazetesi az çok okuma bilen herkesin anlayacağı derecede sade yayımlanan bir gazetedir. Çünkü yayıncıların gayesi gazeteyi her seviyeden Müslümana okutmaktır. Osmanlı sınırları içine sokulan gazete kısa zamanda ülke içinde rahatsızlığa sebep olmuş, durum adli ve idarî makamlara intikal etmiştir. İlk rahatsızlık sesleri coğrafi konum itibarıyla Bulgaristan'a en yakın şehir olan Edirne'den yükselmiştir. Edirne Valisi Mehmed Reşid, 3 Haziran 1909'da Dâhiliye Nezâreti'ne yazdığı yazıda, Filibe'de çıkan Güneş gazetesindeki dinî bahislerin Edirne'deki Müslümanları pek ziyade üzdüğü için buradaki nüshaların şimdilik alıkonulmasının Edirne Posta ve Telgraf Başmüdüriyeti'ne tebliğ edildiğini ifade eder. Mezkûr gazetenin yurda girişinin yasaklanıp yasaklanmaması için incelenmesine ka-

rar verildiğini belirtir. Matbuat Müdür Muavini de 14 Haziran 1909'da gazeteyi inceler ve gerçekten Müslümanlar arasında kötü tesir icra edecek makaleler bulunduğunu ve özellikle 20 numaralı nüshanın başmakalesinin İslamî esaslara ve cihadı beyan eden sûrelerin ahkamına aykırı olduğunu belirtir. Gazetenin ayrıca toplumun birlik ve düzenini bozucu olduğunu ve her halükarda memlekete girmesinin muzır olduğunu beyan etmiştir³.

Yenicami'de Şüpheli Paket

Edirne'den yükselen sesler kısa zamanda İstanbul'da yankılanmış ve birtakım provokatif hadiselerin yaşanmasına sebep olmuştur. Meçhul bir şahıs tarafından Yenicami Kayyımhanesi önüne bırakılan şüpheli bir paket, polisi harekete geçirmiştir. Kayyımların ifadesine göre uzunca boylu sarışın birisi, elindeki paketi camiye bırakarak kaybolmuştur. İstanbul Valisi Mehmed Serdar, 18 Ağustos 1909'da İçişleri Bakanlığı'na yazdığı yazıda;

“Ahmed Keşşaf ile kardeşi Mehmed Nesimî tarafından Filibe'de yayınlanan “Güneş” gazetesinin on iki nüshasının, meçhul bir şahıs tarafından dün gece teravîh namazından sonra Yenicami'nin Kayyımhânesi önüne bırakıldığı İstanbul Polis Müdürlüğü'nden alınan 18 Ağustos 1909 tarihli ve 164 numaralı tezkerede bildirilmiştir: Gazeteleri bırakan şahsın kayyım tarafından beyan edilen eşkali zabıtaya dağıtılmış ve yakalanması emredilmiştir. Bu gazete, ek olarak takdim edilen nüshalarından da anlaşılacağı üzere, baştan aşağı İslamiyet'e hakaret eden birtakım makaleler ihtiva etmektedir. Bunun böyle camiye bırakılması, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir husustur. İnsanların kafasını karıştırmak maksadıyla buraya konduğu anlaşılan gazetenin, Matbuat Kanunu'na göre memlekete sokulmasının yasaklanması babında ...”⁴.

Valilerin ısrarla memlekete sokulmasının yasaklanmasını istedikleri gazete, Bâb-ı Fetvâ Tedkîk-i Müellefât Komisyonu'nun (Şeyhülislamlik Eser İnceleme Komisyonu) kontrolü neticesinde, İslamiyet'in esasını hafife alan ve inkâr eden fikirler beyan ettiği gerekçesiyle, Meclis-i Vükelâ'nın (Bakanlar Kurulu) Matbuat Kanunu'nun 35. Maddesine

3 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezâreti Mektubi Kalemi (DH.MKT) 2849/68.

4 BOA, DH.MUİ, 112/42.

№-ро 20.

Gunech (Soleil)
Journal hebdomadaire politique-
littéraire, absolument indépendant

Editeur-Directeur: Awetaranian

Redacteur Mohammed Nesimi

Abonnements: { Bulgarie 4 fr.
Etranger 6 fr.

Adresse:
„GUNECH“ Philippople.

АДМИНИСТРАЦИЯ
„ГЮНЕШЪ“ — Пловдивъ

نومرو ۲۰ نسخہ سی ۱۰ بارہ در

اخلاقى ، فنى ، علمى ، فلسفى
سیاسى هفتلق غزہ در .

صاحب و مدیری او یطوارانیان
سر محرری
مدرسیندن قلب زاده محمد نسیمی

سنه لك آیونه بدلی : داخل
ایچون ۶ خارج ایچون ۹ فرانک

آدرس :
Administration „GUNECH“
Philippople

Samedi 29 Mai 1909

برنجی سنه

۱۲۲۵ قی ۱۶ مایس سنه

برمان اتحاد ایدیورلر . فقط آنلرک پورهاین موشکا -
فایه برسورنده تدقیق اولندینی وقته آنلرک دعوا
سنگ عسکی اثبات ایدیورلر زبرا اوله محارب اولان
حکمه ارلر عسکرلری جبار تلدیمرک ایچون متولکاته
برو سمیت کوستر مشرا ایسه دفن حرب طله نظر ندن
لازمکلان پلانلری ترتیب و تهیه بنگده اسلرک اسلر
وامال انجزلر ایدی و معلومدر که بعض حکمدارلر
کلیدی کوزل بارلاق مظفر شتره نالار اولدقدنصرکه
اللزنده موجود اولان غلبه اسبابی دشمنلرک
موجود اولان غلبه اسبابیندن جزئیجه ناقص و آسک
کلیدی وقته بر مغلوبیت قنجه به دوچار اولدقلری
مراراً مشاهده اولمشدر . والحاصل که ذارنده
وقوعه کلان حاللرک هیچ برسی اسلرکدن خالی
اولدقنی حالده ظهور ایتمیش مشاهده اولنما مشدر
فقط عواملک اعتقاددی اولکی عصرلرده اولان
محاربه لرده اسبابه مخالف برطاق خارق العادهلر
مشاهده اولمش ایش دبه عوامل اسکی عصر
لره غیبه ایدیورلر . کویا که اولکی عصرلرده
اوله اولیلار وار ایشکه اوله اولیلارلر دن برآدم
بوز بیک کشیکلر بر اوردوبه غلبه چالار ایش و
چوق عسکره لزوم یوق ایش . حی اسکی قوجا خانلرک
اکثریسی بوله خارق العادهلر کیتمیشدیر چرمان ایش ایش
و عواملر بودوعولری بر طاق ماسال کتابلری
ایله اثبات ایدیورلر . و او ماسال کتابلری
غایبده چوقدر . بطل نازی رقان قلبه مسمی محمد
حنفیه سیرالنئی منظمه می سائر جیکلرک ایچون
لری ماسالار و دوزمه حکمیلرک عبارت ایکن
مسئلهلر بوله کتابلری کلنجه صیره سنده مطالعه
ایدیورلر . فقط بوله کتابلر غایبده مضردر .
زبرا عواملر اوله ماساللری طوعغری نطن ایچون
بشفق ملنر ایله محاربه ایشکه قبلرکده بر آرزو
پیدا اولیور .

قتال و محاربه به جبار تلدیمرک شیلرک برسی
دخی خواص و ظلم کتابلریدر . زیرا اوله

و محاربه سوق ایشک ایچون اتخاذا اولنان متعدد
تدیمرک معنویانه و حسیانه منقسم اولیور .
مثلا بعض داتلر معنویاتی یعنی بمداوقات
محاربهده مقتول اولان آدملرک درجه اخریوبه
لرینک علویتی کتابلرده اوله مفضل صورنده
بیان ایتمیلرکه او کتابلرده مسذکور اولان
تشویقات و بشارتلری ایسیدن برطاق آدملر
محاربهده جان تسلیم ایشکی بویک بر نعمت عدس
ایچون محاربهک ظهور ایشکی تمسلی و آرزو
ایتمکدرلر . و اولدیمرک محاربه تشویق و ترغیب
ایکن داتلر انسانلرک جبارتی اوتیرمق اولوم
قورقوسنی دفع ایشک ایچون عسکرک و حیاتک
زیادملک و تقاضایت قبول ایتمیشک مسئلهسنی تاسیس
ایتمیلرکی برکسک ایشکلرکدیرسه و عمری اوژون
اولجی تقدر اولنکدیرسه مکرراً محاربه میدانسه
کیرسه دخی آنک عمریه تقاضایت کلر ایشک دیدیلر
بو اعتقاددی چوق کسملر قبول ایچون تصدیق
ایتمیلر .

والحاصل قضا و قدر توکل و قسمت میجتلری
تهکلل اولان موقلمه انسانلری سوق
ایتمکلری عیاناً مشاهده اولنمدهدر . بعض مدققلر
بو میجتلرک مضر تلری دفع وستر ایشک ایچون
توکل و قضا و قدری بالکن قلباً اعتقاد ایچون ظاهر
اسبابه تشب ایشک و تهکلرکدن حذر ایشک لازم
اولدقنی بیان ایتمیلر ایسهده بو میجتلرک اسناج
ایتمیشک سحر و پریشانی ازاله ایشکه مقدر
اولمدیلر .

کرچه اولکی عصرلرده بعض حکمدارلر
قضا و قدره استناد ایتمکلری حالده توکل ایچون
بویک محاربهله جبارت ایچون ایچون ایچون
سپیلرکدیناشی چوق کره غالب و مظفر اولورلر
ایچون . بو حکمدارلرک احوال تاریخیسنه و اقی
اولان برطاق داتلر قضا و قدر میجتلری
تأیید و تقویه ایشک مقصدیلر اوله حکمدارلری

﴿ مصالحه و حریت نمره مدیتلر ﴾
﴿ محاربه و ضدیت نایره وحشدر ﴾

ازمنه قدیمهده نوع انسانلرک کزارضده
بدایت انتشار ندیلر بو کونه قدر حریت تسمیه
اولنان نعمت عظمی متفاوت و کوناگون مختلف
صورتلر و کیفیتلر ایله تمیز و ظهور ایشکدر .
معلومدرکه اولکی عصرلرده حریت مخصوص
و معین آدملرک منحصر قلمنده ایچی و سائر
آدملرک اعمال شامعه استعمال و استخدام اولنان
حیوانات کی اسارت تختنده شایورلری . اکثریا
مغلوب اولان بر قوم و بر قبیله غالب کلان قومک
تحت تسلطنده مقهور اولوب آنلرک حیاتی و
یشامی غالب کلنلرک انصافینه مربوط ایچی .
اگر مرحمت ایچون قتل و ایشک ایشکلر ایچی
کوله و اسیر نامیلر آنلری آغیر ایشکلرده استخدام
ایچون ایچی .

مع هذا انسانلرک ماچینده متعدد قبائل و اقوام
شعبه لوب اعتقادنده متنوع اسکلرلر احداث
ایتمکلرکدیناشی طبیعتلرکده موجود و مستقر بولنان
تعمیر نخعی و ماده می نشوونما بولنمه باشلادی .
هر هر فرقه تمسک ایتمکلری اعتقادلری سائر
آدملرک دخی قبول ایچون ایچی و غیرت ایشکه
مباشرت ایچون . و انسانلرک قبلرکده رسوخ
بولان افکار و اعتقادلر کثرت بولدقلری وقته
قوملر و قبیلهلر دین و مذهبجه منقسم اولدیلر .
بنابراین بعض ادیانک رؤسای و ناشرلری کندی
دینلرک نه درلو واسطه ایله توسع و تعمم
ایچون جکی عسکر ایتمکلری ایشکلرک محاربه و قوه
جیره دینک نشر اولنمشه ایشکلرک سبب و واسطه
اولدقنی کشف ایچون . فقط محاربهک دهشت
و تهکلرکسنی ستر ایشک ایچون محاربه طرقدارلری
برطاق تدابیر سایه سنده محاربهی انسانلرک
کوزلرک کوزل و لذتی کوستر مکم موق اولدیلر .

93
342

BASHI-MELI
OSMANLI

Güneş gazetesinin 29 Mayıs 1909 tarihli nüshası. Künyede sahip ve müdürü Avetaranian (İncil'in oğlu), sermuharrir olarak ise müderrisinden Kutupzâde Mehmed Nesimî ibaresi görülmekte. (DH.MKT 2849/68)

göre aldığı kararla yasaklanmıştır (20 Ekim 1909)⁵.

9 Ağustos 1909'da Hariciye Nâzırı Ref'et'in Şeyhülislamlığa yazdığı yazıda, Sofya Sefareti'nden alınan bilgiye göre Güneş gazetesini çıkaranların Bulgaristan ve Osmanlı'daki tepkilerden ürkererek yayını durdurdıkları ve Almanya'ya kaçtıkları belirtilmektedir⁶.

Bu olaylar yaşanırken bir taraftan da gazetenin dağıtımını kimlerin yaptığı ve kimlerin okuduğu araştırılmaya başlanmıştır. Yapılan takibatta gazeteleri Osmanlı sınırları içinde gayrimüslimlerin dağıttığı tespit edilmiştir. Mesela Apostol Kostantin'in dükkânında 1600 nüsha ele geçirilmiş ve Apostol Kostantin Divan-ı Harbi-i Örfî'ye sevk edilmiştir⁷. Yine, Merzifon'a gazeteyi getiren şahsın Tomayan Agop olduğu tesbit edilmiş ve nüshalara el konulmuştur⁸.

İncil'in Oğlu Ve Arkadaşları

Güneş Gazetesini çıkaranların asıl kimlikleri nedir? Şimdi bu hususu aydınlatmaya çalışalım. Yazdıkları yazılarda kendilerini müderris ve şeyh olarak tanıtan iki kardeş esasında Osmanlı vatan-daşı idiler. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir külâh kapabilmek için Bulgaristan'a gittiler ve Awetaranian ile tanıştılar. İşin garibi Awetaranian da Mehmed Şükrü adında Erzurumlu bir Müslümandı ve o da Osmanlı vatandaşı idi.

Kadro, din değiştirerek Hıristiyan olmuş Müslümanlardır. Awetaranian, 1885'te Tiflis'te vaftiz edilerek Hıristiyan olmuş Mehmed Şükrü adında bir Türktür. Ahmed Keşşaf ve Mehmed Nesimî⁹ ise biri müderris, biri Rufaî şeyhi iken Awetaranian'ın 1909'da Almanya'nın Postdam şehrinde bizzat vaftiz ettiği iki eski Müslümandır. Johannes Awetaranian olan Mehmed Şükrü hayatını bir misyoner olarak devam ettirir. Tiflis'te tanıştığı İsveçli bir misyoner vasıtasıyla İsveç'e giderek İsveç Misyonerler

Derneği'nin çatısı altında çalışmaya başlar. 1892'de Orta Asya'ya gönderilir. Kaşgar'da beş yıl çalışır ve İncil'i Uygurca'ya çevirir. Daha sonra Alman Şark Misyonu'nda Johannes Lepsius'un emrinde çalışmaya başlar. Bulgaristan Şumnu'da 1902 yılında Şâhidü'l-Hakâik'i yayımlamaya başlar. Bu gayretli misyoner 1907'de Filibe'ye taşınır¹⁰.

St. Nikola Kilisesi'ndeki Vaftiz

1909'da bir Alman gazetesi Awetaranian, Ahmed Keşşaf ve Mehmed Nesimî'nin propaganda amaçlı fotoğraflarını yayımlar. Dönemin (1909) Sofya ataşesi Enver Bey (sonradan paşa) fotoğrafı görür. Ama gördüklerine bir anlam verememiş olacak ki resmin kenarına,

“*Muhterem Kardeşler! Berlin'de Postdam'da bir Ermeni papazı tarafından Hıristiyan edilen Şeyh Ahmed Keşşaf Efendi ile biraderi Müderris Mehmed Nesimî efendilerin resmidir. Acaba bu doğru mudur? Bu ahmaklar kimdir?*”¹¹ notunu düşer.

Yukarıda Dışişleri Bakanı Ref'et'in Şeyhülislamlığa yazdığı yazıda, Sofya Sefareti'nden aldıkları bilgiye göre *Güneş* gazetesinin tatil edilerek yazarlarının Almanya'ya kaçtığı bilgisini vermiştik. O haberi veren de resmin kenarına bu notu düşen, dönemin Sofya Ataşesi Enver Bey'dir.

Aynı yıllarda Bulgaristan'da yayın hayatını devam ettiren bir başka Türkçe gazete vardır: *Balkan*. Ethem Ruhi (BALKAN) tarafından çıkarılan bu gazete ile *Güneş* gazetesi arasında 16 makalelik bir tartışma yaşanır. Ethem Ruhi hatıralarında bu tartışmaların nasıl cereyan ettiğini ve Awetaranian'ın Almanya Postdam'da St. Nikolas Kilisesi'nde bu iki kardeşi kendi elleriyle vaftiz ettiğini ifade etmektedir¹².

1912 yılında *Güneş* gazetesi Filibe'de yasaklanınca Awetaranian, yine *Güneş* manasına gelen *Hurşid* isimli bir gazete yayımlar. *Güneş*'teki makaleleri ise *Mecmua-i Makalat* ismiyle kitaplaştırır.

5 BOA, BEO, 3632/272370.

6 BOA, DH.MKT 2897/44.

7 BOA, Dahiliye Nezareti Emninet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemî (DH.EUM.THR) 9/3.

8 BOA, DH.EUM.THR 92/72.

9 *Güneş* gazetesinin 29 Mayıs 1909 tarihli nüshasında sermuaharir olarak ise müderrisinden Kutupzâde Mehmed Nesimî ibaresi bulunmaktadır. Bkz. BOA, DH.MKT 2849/68.

10 Johannes Awetaranian, *A Muslim Who Became A Christian*, 2002.

11 Haluk Oral, Kim Bu Ahmaklar, *Nıvtarih*, Eylül 2009, s.72-74.

12 Edhem Ruhi, *Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi.

Sonuç

Bu üç şahsın maddi ve manevi hâmişisi, Alman Şark Misyonu idi. Filibe Müslümanlarının bu misyoner gazetesine karşı verdikleri toplu tepki gazetesinin Filibe ve çevresindeki etkisini kırmış, Osmanlı içindeki takibatlar da gazetesinin halka yayılmadan toplanmasını sağlamıştır. Alman Şark Misyonu denetiminde Türkleri Hıristiyanlaştırma projesinin bir parçası olarak kullanılan Ahmed Keşşaf 1912’de, Mehmed Nesimî 1917’de Postdam’da, Mehmed Şükrü(Johannes Awetaranian) 1919’da Wiesbaden’de öldü.

Kaynakça**Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)**

BEO 3632/272370.

DH.EUM.THR 9/3, 92/72.

DH.MKT 2849/68; 2897/44.

DH.MUI 112/42.

Araştırma Eserleri

Awetaranian, Johannes, *A Muslim Who Became A Christian*, 2002.

Edhem Ruhi, *Canlı Tarihler*, Türkiye Yayınevi.

“Güneş Gazetesi ve Filibe Ahali-i İslamiyesi”, *Sırât-ı Müstakîm*, A.58, s. 96, c. 3, 29 Ramazanı’l-Mübârek 1327(14 Ekim 1909).

Hakiki hürriyet fedaileri Başmaklılı Ahmed Keşşaf, Mehmed Nesimi, “Kalp ve vicdan memba-ı diyanettir.”, *Güneş Gazetesi*, 11 Eylül 1909, sayı 29.

Oral, Haluk, Kim Bu Ahmaklar, *Nıvtarih*, Eylül 2009, s.72-74.